

Morgen rijd ik met bedwelmende bloemen naar je toe.
Ik wil niet langer wachten, eindelijk weten hoe
Je bent; de bloemen zullen je verraden.
Als je liefdeloos bent, zullen ze kwijnen en treuren;
Als je kwijnt van verlangen, heviger geuren;
Als je brandt van verlangen, hun knoppen scheuren
En jij in een groot gebaar al je gewaden.

J.J. Slauerhoff

Uit: *Serenade*, 1930.

D E SLEUTEL

J.J. SLAUERHOFF,
“MORGEN RIJD IK MET BEDWELMENDE BLOEMEN NAAR JE TOE”

PAUL CLAES

Gepubliceerd in *Ons Erfdeel* 2009/4.
Zie www.onserfdeel.be of www.onserfdeel.nl.

“In Nederland wil ik niet leven”, verzuchtte J.J. Slauerhoff. De anti-burger voer als scheepsarts over alle wereldzeeën. Na zijn terugkeer in zijn vaderland trouwde hij met een Oostenrijkse danseres, van wie hij vijf jaar later scheidde. De astmaticus ging kuren in Genua, Merano en Lausanne, maar stierf in het Hollandse Hilversum.

Consequent verkoos de tegendraadse dichter vreemde invloeden boven inheemse traditie. In zijn allereerste verzen imiteerde hij al de Franse symbolist Albert Samain. De bundel *Archipel* bevat een cyclus over Tristan Corbière. *Het Boegbeeld: de Ziel* is een pastiche op Rimbauds *Le Bateau ivre*. In *Saturnus* en *Serenade* horen we echo's uit Verlaines *Fêtes galantes*. De portretten en dinggedichten uit de vroege poëzie zijn schatplichtig aan Rilkes *Neue Gedichte*. En in de latere poëzie vinden we bewerkingen uit het Chinees en het Japans, het Spaans en het Portugees.

Telkens weer liggen vertalingen tussen de eigen verzen verstrooid. Sommige signaleert de dichter als dusdanig, andere niet. *Onderzeesch bosch* uit *Archipel* is duidelijk geïnspireerd door *Vingt mille lieues sous les mers*, de avonturenroman van Jules Verne, vooral door hoofdstuk XVII, getiteld...“Une forêt sous-marine”. Een sterk staaltje van mystificatie is *Gelijkenis* uit de bundel *Yoeng Poe Tsjoenng*, met het beginvers “De pijnboom, eenzaam”. Slauerhoff zelf bestempelde dat als een anoniem gedicht. In feite is het een bewerking van *Ein Fichtenbaum steht einsam* uit *Lyrisches Intermezzo* van Heinrich Heine.

Het zou te gemakkelijk zijn hier van plagiaat te spreken. Kennelijk beschouwde de dichter zijn vertalingen als niet minder persoonlijk dan zijn oorspronkelijk werk. Hoe ver de inpalming kan gaan, wil ik aantonen aan de hand van *Morgen rijd ik met*

bedwelvende bloemen naar je toe. In dit romaneske gedicht verbergt de geliefde haar innerlijke gevoelens ten slotte niet meer, maar onthult ze in een pathetisch gebaar.

Slauerhoff droomde zich als gedoemd dichter. Hij had Verlaines studie over de *Poètes maudits* (1884) met aandacht gelezen, want de dichters die daarin ter sprake komen memoreert of imiteert hij meer dan eens: zo Corbière, Rimbaud, Mallarmé en Verlaine zelf. Minder bekend is de romantische dichteres Marceline Desbordes-Valmore (1786-1859). Eén gedicht van haar werd een *evergreen* in bloemlezingen:

LES ROSES DE SAADI

J'ai voulu ce matin te rapporter des roses;
Mais j'en avais tant pris dans mes ceintures closes
Que les nœuds trop serrés n'ont pu les contenir.

Les nœuds ont éclaté. Les roses envolées
Dans le vent, à la mer s'en sont toutes allées.
Elles ont suivi l'eau pour ne plus revenir.

La vague en a paru rouge et comme enflammée.
Ce soir, ma robe encore en est toute embaumée...
Respires-en sur moi l'odorant souvenir!

Die verzen kunnen we als volgt vernederlandsen:

DE ROZEN VAN SA'DI

Vanmorgen wilde ik met rozen bij je komen,
Maar in mijn schoot had ik er zoveel meegenomen
Dat mijn te strak gespannen gordel openging.

De knopen sprongen los. De rozen gingen zweven
En werden door de wind mee naar de zee gedreven
Waar op het water voor altijd hun vlucht verging.

De golven kleurden rood, zodat het vlammen leken.
Vanavond blijft de bloemengeur mijn kleed doorweken...
Ruik hier op mij hun geurige herinnering!

Slauerhoff eigent zich dit gedicht brutaal toe door geen bron te vermelden en door zijn bewerking een heel eigen wending te geven.

De beginregel is ondanks diverse wijzigingen het gemakkelijkst te herkennen. “Morgen rijd ik met bedwelmende bloemen naar je toe” is een transformatie van “J’ai voulu ce matin te rapporter des roses”. “Vanmorgen” is “morgen” geworden, het “brengen” is veranderd in een romanesk “rijden” en de “rozen” zijn omschreven als “bedwelmende bloemen”.

Bij Desbordes-Valmore symboliseren de rozen de liefde van de dichteres. Wanneer ze haar gevoelens uiten wil, wordt ze er zo door overweldigd dat ze zich die symbolisch laat ontglippen en haar beminde alleen een herinnering eraan kan bieden. Slauerhoff draait de rollen om. Bij hem verbeelden de rozen niet de gevoelens van de ik, maar die van de toegesprokene: “de bloemen zullen je verraden”. Als de beminde niet verliefd is, zullen de bloemen “kwijnen en treuren”, als ze wel verliefd is, zullen ze “heviger geuren”.

Bij de dichteres breken de knopen van de gordel onder de druk van de rozen. De associërende dichter verandert de knopen in knoppen: “Als je brandt van verlangen, [zullen de bloemen] hun knoppen scheuren”. In het slotvers “En jij in een groot gebaar al je gewaden” volgt de beminde het voorbeeld van de bloemen en toont haar liefde door zich te ontbloten. Tegenover de overgave van de vrouw staat de veroveringsdrang van de man. Slauerhoffs omkering lijkt uitgelezen materiaal voor een genderstudie die ik graag aan deskundiger onderzoek(st)ers overlaat.

De titel onthult het oosterse model van Desbordes-Valmore. Saadi (Sa’di) is de dertiende-eeuwse Perzische dichter die in de inleiding bij zijn *Goelistan* “Rozentuin” vertelt over een mysticus die uit de tuin van de extase rozen mee wil nemen in de schoot van zijn gewaad, maar die door hun geur zo wordt bevangen dat ze hem ontsnappen. Dezelfde anekdote inspireerde J.H. Leopold in *Oostersch* (1924):

Ik had met rozen, met een rooden buit
van geurenden gevuld mijn tabberdslippen,
maar zoo bedwelmend ademden zij uit:
ik liet de zoomen uit mijn handen glippen.

Zolang er dichters zijn, zullen ze zich rozen van verzen laten ontvallen waarvan de geur als een herinnering wordt opgevangen door andere dichters.